

Sporda Şiddet Kanunu Bağlamında Taraftar Saldırganlığının Fair Play Üzerine Etkisi

Nurullah Emir Ekinci¹

Yazar Bilgileri

Kurum Bilgileri:

¹Doç.; Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Yalova, Türkiye

ORCID:

0000-0002-4526-4339

Email:

ekinciemir@gmail.com

Yayın Bilgileri

Gönderi Tarihi: 11.08.2024

Kabul Tarihi: 22.09.2024

Yayın Tarihi: 29.10.2024

Anahtar Kelimeler:

Sporda şiddet
Fair play
saldırganlık

Özet

Bu çalışmanın amacı, sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine yönelik alınan tedbirlerin, spor taraftarlarının saldırganlık düzeyleri ve fair play davranışları üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde öğrenim gören 243 üniversite öğrencisi (118 erkek, 125 kadın) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemleri arasında deneysel olmayan nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Veriler, 'Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği' ile 'Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği' aracılığıyla toplanmış ve analizler SPSS 22.0 ile yapılmıştır. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde homojen dağılım gösteren verilere parametrik testler uygulanmıştır. Bulgular, katılımcıların cinsiyetleri, sporda şiddetle karşılaşma durumları ve spor seyircisi olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, korelasyon analizi sonuçlarına göre, saldırganlık alt boyutunun fair play davranışlarına ilişkin tüm alt boyutlarda orta düzeyde negatif bir ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Öfke alt boyutu ise sporda sorumluluklara bağlılık ile düşük düzeyde negatif bir ilişki gösterirken, diğer alt boyutlarla orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, sporda şiddeti önlemeye yönelik politikaların etkinliğini artırmak için farkındalık programları ve fair play bilincinin güçlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Böylece, şiddet içeren davranışların azaltılmasına katkıda bulunulabilir.

The Impact of Fan Aggression on Fair Play in the Context of the Law on Violence in Sports

Author Informations

Affiliation:

¹Guidance Counselor; Keçiören Special Education Practice School, Ankara, Turkey.

ORCID:

0000-0002-4526-4339

Email:

ekinciemir@gmail.com

Publication Informations

Received: 11.08.2024

Accepted: 22.09.2024

Published: 29.10.2024

Keywords:

Violence in sports
fair Play
agression

Abstract

The objective of this study is to examine the impact of measures implemented to prevent violence and disorder in sporting events on the levels of aggression and fair play behaviours exhibited by sports fans. The study was conducted on a sample of 243 university students (118 male, 125 female) enrolled at Kütahya Dumlupınar University. A non-experimental causal-comparative model was employed in the quantitative research methods. The data were collected using the Sport Aggression and Anger Scale and the Multidimensional Sportmanship Orientation Scale, and the analyses were performed using SPSS 22.0. Following an examination of the skewness and kurtosis values of the data, parametric tests were applied to the normally distributed data. The findings revealed statistically significant differences based on the participants' gender, experiences of violence in sports, and their status as sports spectators. Furthermore, correlation analysis indicated that the aggression subscale had a moderate negative relationship with all subdimensions of fair play behaviours. The anger subscale demonstrated a low negative relationship with commitment to responsibilities in sports, while also exhibiting a moderate negative correlation with other subdimensions. These findings emphasise the necessity for awareness programmes and the reinforcement of fair play consciousness to enhance the efficacy of policies aimed at preventing violence in sports, thereby contributing to the reduction of violent behaviours.

1. GİRİŞ

Spor, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olup, zamanla toplumun her kesimine yayılmış ve hem bireylerin hem de toplulukların yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Spor, fiziksel aktivite olmasının yanı sıra bireylerin sosyalleşmesini sağlayan, değerler eğitimi ve kültürel aktarımı gerçekleştiren bir araç olarak da kabul edilmektedir. Vallerand ve Losier (1999) sporun bireylerin hem içsel hem de dışsal motivasyonlarını artıran, önemli bir toplumsal araç olduğunu savunmaktadır. Günümüzde insanlar sporla, rekreatif veya profesyonel düzeyde, aktif ya da pasif olarak iç içe bir yaşam sürdürmektedir. Spor sektörü büyüdükçe ve ticarileştikçe, bazı çevreler için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiş; bu durum, sporun özünde bulunan fair play ve etik değerlerden sapmaların ve şiddet içerikli davranışların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Şiddet, bireylerin doğasında bulunan içgüdüsel duyguların, içinde bulunulan toplumsal ve psikolojik koşulların etkisiyle dışa vurumu olarak tanımlanabilir (Talmiciler, 2003). Bu bağlamda, spor müsabakalarında ortaya çıkan şiddet ve düzensizlik olayları, sadece sporcuların değil, taraftarların da saldırganlık ve antisosyal davranışlarını tetikleyen bir faktör haline gelmiştir. Spor karşılaşmalarında şiddet olaylarının artışı, hem sporun fiziksel hem de ruhsal faydalarını gölgede bırakarak, sporu bir eğlence ve barış aracı olmaktan uzaklaştırmıştır (Demirtaş-Madran, 2020). Sporda şiddet, taraftarlar arasında sosyal çatışmalara, grup dinamikleri bağlamında fanatik davranışlara ve adil oyun kurallarının ihlaline yol açmaktadır (Yalçın & Kahraman, 2024).

Fair play, sporun özünde bulunan, rakibe ve kurallara saygı, dürüstlük ve centilmenlik gibi olumlu davranışları ifade eden bir kavramdır. Certel ve arkadaşları (2020) fair play'in sporun toplumsal barışa katkıda bulunma potansiyelini yansıttığı düşünülmektedir. Ancak, taraftarların aşırı takım bağlılığı, aidiyet duygusu ve fanatik tutumları, fair play davranışlarını zayıflatırken saldırganlık düzeylerini artırmaktadır (Kabakuş ve ark., 2013). Fair play ilkelerinin yaygınlaştırılması, spor müsabakalarında barışçıl bir ortamın korunması açısından kritik öneme sahiptir. Buna karşın, fanatizm ve aşırı rekabet taraftarların agresifleşmesine ve fair play'e aykırı davranışlarda bulunmasına neden olabilmektedir (Gelen ve ark., 2022).

Sporun toplumsal faydalarını korumak ve şiddeti önlemek adına, Türkiye'de 2011 yılında 6222 sayılı "Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun" kabul edilmiştir. Bu kanun, spor ortamlarında meydana gelen şiddet ve düzensizlik olaylarını önlemeyi hedeflemekte olup, hem müsabakalarda hem de spor alanlarında güvenlik önlemlerini artırarak, sporun barışçıl ve eğlenceli yönünü korumaya çalışmaktadır (Ayan, 2006). 6222 sayılı kanun; taraftarların, spor kulüplerinin ve diğer ilgili tarafların, spor müsabakalarında barışı sağlama yönündeki görev ve sorumluluklarını içermektedir (Başbakanlık Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2011).

Bu yasal düzenlemeler, spor karşılaşmalarında şiddet olaylarını önlemede önemli bir rol oynamakla birlikte, alınan tedbirlerin taraftar davranışları üzerindeki etkisi, özellikle fair play ve saldırganlık arasındaki ilişki bağlamında, tam anlamıyla anlaşılmamıştır. Wann ve arkadaşları (2001), şiddetin önlenmesi için alınan önlemlerin, taraftar psikolojisi ve takım kimliği üzerindeki etkisini ele almış ve taraftar bağlılığının bu bağlamda kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Artan şiddet vakalarına karşı uygulanan önlemlerin, taraftarların fair play davranışlarını nasıl etkilediğine dair literatürde daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Sporda şiddet, bireylerin takım kimliği, aidiyet duygusu ve fanatizm gibi psikolojik faktörler tarafından tetiklenmekte ve bu durum, taraftar davranışlarını olumsuz yönde şekillendirmektedir (Gelen ve ark., 2022). Yasalar ve önlemler, özellikle holiganizmin önlenmesi amacıyla sporun barışçıl ve eğlenceli yapısını korumayı hedeflese de (Saz, 2013), bu tedbirlerin etkinliği konusunda belirsizlikler devam etmektedir. Karafil ve arkadaşlarının (2017) yaptığı araştırma, spora katılımın fair play davranışlarını teşvik ettiğini, ancak saldırganlık eğilimlerinin bu olumlu davranışları zayıflatabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca,

tarafklararın aşırı takım bağıllığı, fair play ilkelerini zayıflatırken, saldırganlık düzeylerini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Kabakuş ve ark., 2013).

Bu çalışma, sporda şiddeti önlemeye yönelik alınan tedbirlerin spor taraftarlarının saldırganlık düzeyleri ve fair play davranışları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle 6222 sayılı kanunun uygulanmasının taraftar davranışlarını nasıl etkilediği, saldırganlık ve fair play arasındaki dinamikleri anlamak için bu araştırma önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Tasarımı ve Amacı

Bu araştırma, spor müsabakalarında izleyici davranışları ile fair play ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, mevcut durumu betimlemek ve iki değişken arasındaki neden-sonuç ilişkisini anlamak için nicel araştırma yöntemlerinden deneysel olmayan nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma modeli, gruplar arasında zaten var olan farkların nedenlerini açıklamaya yönelik bir yöntemdir. Deneysel bir müdahale olmadan, doğal olarak oluşmuş gruplar üzerinden neden-sonuç ilişkilerinin incelenmesini sağlar. Bu model, özellikle olaylar ya da gruplar arasındaki farkların var olup olmadığını belirlemek için uygundur (Fraenkel, Wallen, & Hyun, 2012).

2.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde öğrenim gören ve spor müsabakalarını izleyen 243 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı (kasti) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmacının belirli bir amaca yönelik olarak uygun gördüğü katılımcıları seçtiği, genelleme yapmak yerine spesifik bir grup hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan bir örnekleme yöntemidir (Patton, 2002). Bu çalışmada kasıtlı örnekleme yöntemi, spor müsabakalarını izleyen üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve fair play davranışları üzerinde yoğunlaşmak amacıyla seçilmiştir. Belirli bir spor izleyici kitlesi hedeflendiğinden, tüm üniversite öğrencilerini kapsayan rastgele bir örneklem yerine, amaçlı örnekleme yöntemi daha uygun görülmüştür. Katılımcıların 18 yaşından büyük olmaları ve son bir yıl içinde en az üç futbol veya basketbol maçına bizzat katılmış olmaları gerekmektedir. Ayrıca, katılımcılar bir spor kulübüne kendini taraftar olarak adayın bireyler arasından seçilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği ile Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği, katılımcıların spor etkinliklerindeki saldırganlık ve öfke düzeylerini ölçmek için uygulanmıştır. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği ise katılımcıların Fair Play'e yönelik tutum ve davranışlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, alanyazın incelenerek araştırmacı tarafından geliştirilen 4 sorudan oluşmaktadır. Formda, katılımcıların cinsiyetleri, seyirci türleri ve geçmişte herhangi bir şiddet olayına maruz kalıp kalmadıkları gibi demografik bilgileri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

2.3.2. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği (SSÖÖ)

Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği, Maxwell ve Moores (2007) tarafından geliştirilmiş olup, Gürbüz, Kural ve Özbek (2019) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu ölçek, sporcuların müsabaka sırasında yaşadıkları öfke ve saldırganlık düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan, geçerli ve güvenilir bir araçtır. Toplam 12 maddeden oluşan ölçek, "Saldırganlık" ve "Öfke" olmak üzere iki alt boyuttan meydana gelmektedir. Katılımcılar, ifadeleri 5'li Likert ölçeği (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) üzerinden puanlamaktadır. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği için hesaplanan Cronbach's Alpha katsayıları her iki alt boyut için .79 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen Cronbach's Alpha değeri ise Tablo 1'de sunulmuştur.

2.3.3. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği (ÇBSYÖ)

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin sportmenlik yönelimlerini belirlemek amacıyla Vallerand ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen ve Balçıklı (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği (Multidimensional Sportspersonship Orientation Scale - MSOS) kullanılmıştır. Ölçek, 5'li Likert tipi olup, toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Dört alt boyut içermektedir: "Sosyal normlara uyum," "Kurallara ve yönetime saygı," "Sporda sorumluluklara bağlılık," ve "Rakibe saygı." Ölçeğin alt boyutları için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla şu şekilde hesaplanmıştır: Sosyal normlara uyum için .86, kurallara ve yönetime saygı için .83, sporda sorumluluklara bağlılık için .91, ve rakibe saygı için .82 (Balçıklı, 2010). Genel ölçek güvenilirliği ise Cronbach's Alpha = .82 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen Cronbach's Alpha değerleri ise Tablo 1'de sunulmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında katılımcılara öncelikle spor müsabakalarını izleyip izlemediklerine dair bir soru yöneltilmiş, ardından çalışmanın amacı açıklanarak gönüllü olarak katılım sağlayıp sağlamayacakları sorulmuştur. Gönüllü katılmayı kabul eden katılımcılara, veri toplama araçları (ölçek formu) ve gerekli materyaller (kalem vb.) sağlanmış, anketleri eksiksiz bir şekilde doldurmaları istenmiştir. Katılımcılar, veri toplama sürecinde herhangi bir baskı altında olmaksızın, araştırmaya gönüllü olarak katkıda bulunmuşlardır. Verilerin toplanması sırasında gizlilik ilkelerine titizlikle uyulmuştur.

2.5. Veri Analizi

Bu çalışmada toplanan veriler, SPSS 22.0 istatistik yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle, tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, yüzde dağılımları) hesaplanarak örneklemin genel profili belirlenmiştir. Verilerin normalliği, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının +2 ile -2 arasında olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1) ve bu durum, verilerin normal dağılım gösterdiğini desteklemektedir. Bağımsız değişkenlere göre saldırganlık, öfke ve sportmenlik yönelimleri arasındaki farkları test etmek için Bağımsız Gruplar t-Testi ve Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için ise Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Anlamlı bulunan sonuçlar için etki büyüklüğü hesaplanarak, elde edilen bulguların pratik anlamlılığı da değerlendirilmiştir.

2.6. Etik İlkeler

Bu araştırmada, katılımcıların gönüllü olarak çalışmaya katılması sağlanmış ve etik ilkeler doğrultusunda tüm katılımcılara gizlilik ve anonimlik güvencesi verilmiştir. Katılımcılardan yazılı onam alınmış ve araştırma sürecinde herhangi bir zarara uğramaları için gerekli tüm önlemler alınmıştır. Ayrıca, araştırmanın her aşamasında etik kurallara uygun davranılmış, katılımcıların mahremiyetine ve veri güvenliğine özen gösterilmiştir. Literatürde etik araştırma uygulamaları,

katılımcıların haklarını koruma ve araştırma süreçlerinin şeffaflığını sağlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Resnik, 2011).

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada kullanılan ölçüm aracından elde edilen verilere ve bu verilere ilişkin istatistiksel sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Boyutlar	Madde Sayısı	Ort.	Ss.	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach's Alpha
SSÖÖ						
<i>Saldırganlık</i>	6	2.05	0.98	0.976	0.263	0.848
<i>Öfke</i>	6	2.75	0.33	0.030	-0.447	0.883
ÇBSYÖ						
<i>Sosyal Normlara Uyum</i>	5	4.12	0.71	-1.372	1.595	0.891
<i>Kurallar ve Yönetime Saygı</i>	5	4.00	0.72	-1.072	1.557	0.872
<i>Sporda Sorumluluklara Bağlılık</i>	5	4.44	0.62	-1.925	5.022	0.900
<i>Rakibe Saygı</i>	5	3.70	0.25	-0.553	-0.202	0.827

Not. *n* = 243; Ort. = Ortalama; Ss = Standart Sapma

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların Sporda Saldırganlık Ölçeği ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelim Ölçeği alt boyutlarından aldıkları toplam puan ortalamaları görülmektedir. Ölçek alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayıları .827 ve .900 arasında değişim göstermektedir. Örneklem grubunun çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise Sporda Saldırganlık Ölçeği'ne ait verilerin ± 1.5 aralığında homojen bir dağılım sergilediği görülmektedir. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'ne ait veriler incelendiğinde ise dört alt boyutun ± 2 aralığında, Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutunun ise sadece basıklık değerinin 5,02 olduğu görülmektedir. Hair ve arkadaşları (2010) ve Bryrne (2010) tarafından yapılan değerlendirmeye göre çarpıklık değerinin +2 ile -2 arasında basıklığın ise -7 ila +7 olması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği savunulmaktadır. Bu nedenle verilerin incelenmesinde normal dağılımın varsayıldığı parametrik test tekniklerinin kullanılması ön görülmüştür.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Gruplar	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Erkek	118	48,6
Kadın	125	51,4
Spor Seyircisi Olma Durumu		
Holigan	25	10,3
Seyirci	142	58,4
Fanatik	76	31,3
Sporda Şiddetle Karşılaşma Durumu		
Evet	112	46,1
Hayır	131	53,9

Not. *N* = 243

Tablo 2 katılımcı demografik özellikleri, cinsiyet, spor seyircisi olma durumu ve sporda şiddetle karşılaşma durumunu içermektedir. Cinsiyet dağılımında katılımcıların %48,6'sı erkek, %51,4'ü kadın olarak dengeli bir dağılım sergilemektedir. Spor seyircisi olma durumuna göre ise %10,3'ü holigan, %58,4'ü seyirci ve %31,3'ü fanatik olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, katılımcıların %46,1'i spor sırasında şiddetle karşılaştıklarını belirtirken, %53,9'u böyle bir durumla karşılaşmadıklarını

ifade etmiştir. Bu demografik veriler, araştırmanın bulgularının yorumlanmasında önemli bir temel oluşturmaktadır.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Erkek		Kadın		t	p
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
SSÖÖ						
<i>Saldırganlık</i>	2.46	1.107	1.67	0.687	6.639	.000**
<i>Öfke</i>	3.00	0.926	2.53	0.781	4.281	.000**
ÇBSYÖ						
<i>Sosyal Normlara Uyum</i>	3.97	1.044	4.28	0.737	-2.694	.008*
<i>Kurallar ve Yönetime Saygı</i>	3.76	1.002	4.10	0.694	-3.086	.002*
<i>Sporla Sorumluluklara Bağlılık</i>	4.34	0.859	4.54	0.558	-2.158	.032*
<i>Rakibe Saygı</i>	3.47	1.036	3.92	0.823	-3.086	.002*

Not. **p < 0.001; *p < 0.05; Ort. = Ortalama; Ss. = Standart Sapma; kadın (n=118); erkek (n= 125).

Tablo 3, cinsiyete göre katılımcıların alt boyutlar açısından saldırganlık, öfke ve çok boyutlu sportmenlik yönelimleri üzerindeki ortalama ve standart sapma değerlerini sunmaktadır. Erkek katılımcıların saldırganlık (Ort. = 2.46, Ss = 1.107) ve öfke (Ort. = 3.00, Ss = 0.926) düzeyleri, kadın katılımcıların bu ölçütlere göre daha yüksek olarak belirlenmiştir (saldırganlık Ort. = 1.67, Ss = 0.687; öfke Ort. = 2.53, Ss = 0.781), bu da cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir (p < 0.001). Bununla birlikte, kadın katılımcıların sosyal normlara uyum (Ort. = 4.28, Ss = 0.737) ve kurallara saygı (Ort. = 4.10, Ss = 0.694) gibi değerlerindeki ortalamaları erkek katılımcılara göre daha yüksektir (sırasıyla Ort. = 3.97, Ss = 1.044; Ort. = 3.76, Ss = 1.002). Tüm bu bulgular, cinsiyetler arasında sporla ilgili tutumlar ve davranışlar açısından önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Sporda Şiddetle Karşılaşma Durumu Değişkenine Göre t-Testi Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Evet		Hayır		t	p
	Ort.	Ss	Ort.	Ss		
SSÖÖ						
<i>Saldırganlık</i>	2,34	1,076	1,81	0,852	4,202	.000**
<i>Öfke</i>	2,99	0,948	2,56	0,780	3,756	.000**
ÇBSYÖ						
<i>Sosyal Normlara Uyum</i>	3,97	0,994	4,27	0,812	-2,586	.010*
<i>Kurallar ve Yönetime Saygı</i>	3,66	0,954	4,17	0,721	-4,741	.000**
<i>Sporla Sorumluluklara Bağlılık</i>	4,31	0,859	4,56	0,568	-2,575	.011*
<i>Rakibe Saygı</i>	3,53	0,971	3,85	0,925	-2,560	.011*

Not. **p < 0.001; *p < 0.05; Ort. = Ortalama; Ss. = Standart Sapma; Evet (n=112); Hayır (n= 131)

Tablo 4, katılımcıların sporla ilgili şiddetle karşılaşma durumuna göre ölçek alt boyutlarının t-testi analiz sonuçlarını sunmaktadır. "Saldırganlık" alt boyutunda, şiddet deneyimi yaşayan bireylerin ortalama puanı (Ort. = 2,34; Ss. = 1,076) şiddet deneyimi yaşamayanlara göre (Ort. = 1,81; Ss. = 0,852) belirgin şekilde daha yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t = 4,202; p < .001). "Öfke" alt boyutunda da benzer bir sonuç görülmekte olup, şiddet deneyimi olan katılımcıların ortalama puanı (Ort. = 2,99; Ss. = 0,948) şiddet deneyimi yaşamayanlara göre (Ort. = 2,56; Ss. = 0,780) anlamlı bir farklılık göstermektedir (t = 3,756; p < .001). Diğer alt boyutlarda da önemli farklılıklar tespit edilmiştir; "Sosyal Normlara Uyum" ve "Kurallar ve Yönetime Saygı" gibi boyutlarda şiddetle karşılaşma durumu ile ilişkili olarak, ortalama puanlar Evet grubunda daha düşükken, Hayır grubunda daha yüksektir (Sosyal Normlara Uyum: t = -

2,586; $p < .010$; Kurallar ve Yönetime Saygı: $t = -4,741$; $p < .001$). "Sporda Sorumluluklara Bağlılık" ve "Rakibe Saygı" alt boyutlarında da benzer şekilde, şiddet deneyimi olan katılımcılar, bu boyutlarda daha düşük puanlar almakta ve bu farklar istatistiksel olarak anlamlıdır (Sorumluluk: $t = -2,575$; $p < .011$; Rakibe Saygı: $t = -2,560$; $p < .011$). Bu bulgular, sporla ilgili şiddet deneyiminin katılımcıların saldırganlık ve öfke düzeyleri ile sosyal normlara uyum ve sorumluluk gibi sportmenlik davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Spor Seyircisi Durumuna İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Holigan ¹		Seyirci ²		Fanatik ³		F	p	Fark
	Ort.	Ss	Ort.	Ss	Ort.	Ss			
SSÖÖ									
<i>Saldırganlık</i>	3.13	0.75	1.71	0.50	2.35	0.672	33.713	.000**	1-2, 2-3, 3-1
<i>Öfke</i>	3.72	0.85	2.46	0.40	3.00	0.554	32.477	.000**	1-2, 2-3, 3-1
ÇBSYÖ									
<i>Sosyal Normlara Uyum</i>	3.70	0.80	4.28	0.30	3.98	0.588	6.066	.003*	1-2, 2-3
<i>Kurallar ve Yönetime Saygı</i>	3.50	0.90	4.10	0.25	3.78	0.466	7.180	.001**	1-2, 1-3
<i>Sporda Sorumluluklara Bağlılık</i>	4.11	0.65	4.50	0.15	4.45	0.337	3.069	.048*	1-2
<i>Rakibe Saygı</i>	3.18	0.70	3.91	0.20	3.48	0.415	9.906	.000**	1-2, 2-3

Not. ** $p < 0.001$; * $p < 0.05$; Ort. = Ortalama; Ss. = Standart Sapma; Holigan (n=25); Seyirci (n= 142); Fanatik (n=76).

Tablo 5, spor seyircisi durumuna göre yapılan MANOVA analiz sonuçlarını sunmaktadır. "Saldırganlık" alt boyutunda, Holigan grubunun ortalama puanı (Ort. = 3,13; Ss. = 0,75), Seyirci grubuna (Ort. = 1,71; Ss. = 0,50) ve Fanatik grubuna (Ort. = 2,35; Ss. = 0,672) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksektir (F = 33,713; $p < .001$). Benzer şekilde, "Öfke" alt boyutunda da Holiganların ortalama puanı (Ort. = 3,72; Ss. = 0,85), Seyirci (Ort. = 2,46; Ss. = 0,40) ve Fanatik (Ort. = 3,00; Ss. = 0,554) gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (F = 32,477; $p < .001$). "ÇBSYÖ" kapsamında, "Sosyal Normlara Uyum" ve "Kurallar ve Yönetime Saygı" alt boyutlarında, Holiganların puanları (Sosyal Normlara Uyum: Ort. = 3,70; Ss. = 0,80; Kurallar ve Yönetime Saygı: Ort. = 3,50; Ss. = 0,90), diğer gruplara göre daha düşüken, bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Sosyal Normlara Uyum: F = 6,066; $p < .003$; Kurallar ve Yönetime Saygı: F = 7,180; $p < .001$). "Sporda Sorumluluklara Bağlılık" alt boyutunda da Holigan grubunun ortalama puanı (Ort. = 4,11; Ss. = 0,65), diğer gruplara göre daha düşük bir ortalama göstermekte ve bu fark anlamlıdır (F = 3,069; $p < .05$). "Rakibe Saygı" alt boyutunda ise Holiganların ortalama puanı (Ort. = 3,18; Ss. = 0,70), diğer gruplara göre anlamlı bir farklılık arz etmektedir (F = 9,906; $p < .001$). Bu bulgular, spor seyircisi grupları arasında saldırganlık, öfke ve sosyal normlara uyum gibi değişkenler açısından önemli farklılıklar bulunduğunu göstermekte olup, Holigan grubunun daha yüksek saldırganlık ve öfke düzeylerine sahip olduğunu, aynı zamanda sosyal normlara uyum ve sportmenlik davranışlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, sporun sosyal bağlamında seyircilerin davranışlarının ve tutumlarının, gruplar arası farklılıklar açısından önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Tablo 6. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4	5
SSÖÖ					
1. Saldırganlık	1				
2. Öfke	,695**	1			
ÇBSYÖ					
3. Sosyal Normlara Uyum	-,573**	-,351**	1		
4. Kurallar ve Yönetime Bağlılık	-,560**	-,358**	,803**	1	
5. Sporda Sorumluluklara Bağlılık	-,376**	-,152*	,628**	,613**	1
6. Rakibe Saygı	-,555**	-,395**	,642**	,608**	,582**

Not. ** $p < 0.001$; * $p < 0.05$. \bar{X} = Ortalama; Ss = Standart Sapma

Tablo 6, değişkenler arasındaki korelasyonları göstermektedir. Sonuçlar, Saldırganlık ile Öfke arasında güçlü bir pozitif ilişki ($r = 0,695$; $p < 0,001$) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bireylerin saldırganlık düzeylerinin arttıkça öfke düzeylerinin de artabileceğini göstermektedir. Ayrıca, sosyal normlara uyum ile saldırganlık ($r = -0,573$; $p < 0,001$) ve öfke ($r = -0,351$; $p < 0,05$) arasında negatif korelasyonlar bulunmaktadır. Bu sonuç, sosyal normlara uyumun arttıkça saldırganlık ve öfke düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Kurallar ve yönetime saygı ile saldırganlık ($r = -0,560$; $p < 0,001$) ve öfke ($r = -0,358$; $p < 0,001$) arasında da benzer negatif ilişkiler gözlemlenmektedir. Bu durum, kurallara saygı gösterilmesinin bireylerin saldırganlık ve öfke duygularını azaltabileceğine işaret etmektedir. Sporda sorumluluklara bağlılık, sosyal normlara uyum ($r = 0,628$; $p < 0,001$) ve kurallar ve yönetime saygı ($r = 0,613$; $p < 0,001$) ile güçlü pozitif ilişkiler sergilemektedir. Bu bulgular, sporda sorumluluk bilincinin artırılmasının sosyal normlara uyum ve kurallara saygıyı olumlu yönde etkileyebileceğini önermektedir. Son olarak, rakibe saygı ile diğer tüm değişkenler arasında negatif ilişkiler bulunmakta, özellikle saldırganlık ($r = -0,555$; $p < 0,001$) ve öfke ($r = -0,395$; $p < 0,001$) ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu, rakibe saygının artmasının bireylerin saldırganlık ve öfke düzeylerini azaltabileceğine işaret etmektedir. Bu bulgular, spor seyircisi davranışları ve tutumları arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak için önemli bilgiler sunmakta ve sosyal normların, kuralların ve sorumluluk bilincinin bireylerin duygusal durumları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, spor seyircisi durumunun ve sporda şiddetle karşılaşma durumlarının saldırganlık, öfke, sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime bağlılık, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı üzerindeki etkilerini incelemektir. Elde edilen bulgular, spor seyircisi davranışlarının çeşitli alt boyutlar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Öncelikle, erkek ve kadın katılımcılar arasında belirgin farklar gözlemlenmiştir. Erkeklerin saldırganlık ve öfke düzeyleri kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bulgulara göre erkek katılımcıların daha saldırgan ve öfke dolu davranışlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Literatürde saldırganlıkla ilişkili sorgulanan en önemli değişkenlerden biri cinsiyet olarak nitelendirilmektedir. Erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu yönündeki evrensel inanç, birçok araştırma tarafından doğrulanmış olsa da istisnai durumların olduğu görülebilmektedir (Demirtaş-Madran, 2020). Saldırganlık ve öfke temelli davranışlarda sosyal belirleyiciler önemli olmaktadır. Bireylerin özellikle cinsiyetleri başta olmak üzere, dini kimliği, ırkı, cinsel tercihleri ve yaşı gibi çeşitli faktörler bu durumları belirleyici rol oynamaktadır (Tayınmak, 2020). Karataş (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmada cinsiyet değişkenine göre öfke ve saldırganlık davranışları incelenmiş

ve erkek katılımcıların kadınlara kıyasla daha yüksek seviyede saldırganlık puanlarına sahip olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuca istinaden sadece saldırgan davranışların anlamlı şekilde farklılaştığı bildirilmektedir. Cinsiyet değişkenine göre sportmenlik davranışlarını inceleyen alt boyutlar incelendiğinde sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık, rakibe saygıda anlamlı farklılık belirlenmiştir. Elde edilen tüm farklılıklar kadın katılımcıların lehine olmaktadır. Kadınların sportmenlik içeren pozitif davranışları, erkeklere kıyasla daha yüksek seviyede sergilediği görülmüştür. Benzeri bir sonuç Certel ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırmada görülmüştür. Araştırmada sportmenlik davranışları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Erkeklerin bu tip davranışlara ilişkin puan ortalamaları kadınlara kıyasla daha düşüktür.

Sporda şiddetle karşılaşma değişkenine göre elde edilen sonuçlar incelendiğinde tüm alt boyutların anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sporda şiddetle karşılaşan bireylerin saldırganlık ve öfke puan ortalamaları daha yüksekken sportmenlik davranışlarına ilişkin puanları daha düşüktür. Spor içerisinde karşılaşılan bu tip durumlar negatif davranışları ortaya çıkarabilirken pozitif davranışlarına bastırılmasına sebep olabilir. Takımına karşı aidiyet duygusu besleyen bireyler takım kimliğine ilişkin bilgi, sevgi ve duygularını diğer taraftarlarla paylaşma eğilimi içerisinde olurlar (Gelen ve ark., 2022; Işık, 2018). Günümüzde seyirci kitlesinin takımına olan bağlılıkları saldırganlık ve öfke içerikli davranışların ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu noktada takımlara olan bağlılık bir fanatizm durumu oluşturduğunda seyirci davranışlarında istenmeyen değişikliklere neden olurken çeşitli problemler ortaya çıkar. Bireyler mevcut takımlarının yenilmesi halinde şiddet içerikli durumlara yönelim gösterir (Kabakuş, 2013). Araştırma kapsamında spor dalı değişkenine göre elde edilen sonuçlar incelendiğinde ise tüm alt boyutlara kıyasla sadece saldırganlık ve öfke davranışlarının anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Sportmenlik davranışları bu değişkene kıyasla herhangi bir farklılık göstermemektedir. Elde edilen sonuca göre spor dalı olan bireylerin saldırgan ve öfke içerikli davranışları anlamlı seviyede daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Spor müsabakalarında gösterilen aşırılık, fanatizme sebep olurken şiddet içerikli davranışları tetiklemektedir (Ayan, 2006). Bu durumun önüne geçebilmek adına farklı fikirlere karşı bireylerin sosyal uyum geliştirmesi desteklenmelidir.

Bireylerin spor seyircisi durumuna ilişkin elde edilen sonuçlar incelendiğinde tüm alt boyutlarda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Elde edilen anlamlı farklılık incelendiğinde kendilerini holigan olarak tanımlayan taraftarların saldırganlık ve öfke puanları daha yüksekken sportmenliğe ilişkin puanları daha düşüktür. Spor müsabakalarında aşırıya kaçan ve aksiyon içeren tutumlar kişileri saldırgan davranışlar sergilemeye yöneltmektedir. Kuru ve Var (2009) tarafından bu durumu açıklama adına betimsel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada seyircilerin saldırganlık olaylarına çoğunlukla müsabaka içerisinde sözlü saldırı, küfür ve sahaya yabancı madde gönderme ile dahil olduğu belirtilmektedir. Kişinin kendi takımına karşı olan aşırı bağlılığı sonucunda ortaya çıkan fanatizm ve buna bağlı holiganizm şiddeti ortaya çıkaran önemli faktörlerden biridir (Saz, 2013). Sporda şiddet ve düzensizliğin önüne geçmek adına önemli spor yasaları ve kanunlar bulunsa da mevcut problemin temelden çözülebilmesi adına bireylerin sporda hoşgörü kavramına ilişkin farkındalıkları arttırılmalıdır (Öntürk ve Satılmış, 2021; Tatlısu ve Bayraktar, 2020). Bireylerin spora müsabakalarında kendilerini ifade etme şekillerine ilişkin mevcut algıları eğitim temelli uygulamalar ile geliştirilmelidir.

Saldırgan ve öfke içerikli davranışların sportmen davranışlarla ters ilişki içerisinde yer almaktadır. Elde edilen sonuca göre bireylerin saldırgan ve öfke içerikli davranışları arttıkça, sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime bağlılık, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı azalmaktadır. Literatür incelendiğinde şiddet ve saldırgan içerikli davranışları çoğunlukla sergileyen bireylerin fair-playe uzak olduğu ve spor müsabakası içerisinde pozitif davranışları daha az sergilediği görülmektedir.

(Karafil ve ark., 2017; Yalçın ve Kahraman, 2024; Uzun ve ark., 2021) Adil oyun içeren davranışların artması saldırgan ve öfke içerikli davranışları engelleyebilir (Ziyagil ve ark., 2014).

Sonuç olarak erkek katılımcıların kadınlara kıyasla daha yüksek seviyede saldırgan ve öfke içerikli davranışlarda bulunduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında spor içerisinde şiddet içeren bir durumla karşı karşıya kalanların saldırganlık ve öfke punları daha yüksekken sportmenlik içeren davranışlarının anlamlı olarak daha düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu faktörler arasındaki ilişki incelendiğinde ters bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Bireylerin saldırgan ve öfke içerikli davranışları arttıkça hoşgörü içeren sportmenlik davranışları azalmaktadır. Elde edilen bulgular, spor organizasyonlarının, yöneticilerin ve akademisyenlerin, seyirci davranışlarını daha iyi anlamalarına ve etkili müdahale stratejileri geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Öneriler

Bu çalışma bulgularına dayanarak, spor organizasyonlarına ve paydaşlara yönelik birkaç öneri sunulmaktadır. Öncelikle, seyircilere sosyal normlara uyum ve kurallara saygı konularında eğitim programları düzenlenmesi önemlidir. Ayrıca, holiganizmi önlemek ve spor etkinliklerinde şiddeti azaltmak amacıyla farkındalık artırıcı kampanyalar gerçekleştirilmelidir. Spor kulüplerinin, seyircilerin öfke ve saldırganlık gibi duygularını yönetmelerine yardımcı olacak atölye çalışmalarını düzenlemesi önerilmektedir. Bu çalışmalar, olumlu bir seyirci kültürü oluşturmaya katkı sağlayabilir. Gelecek araştırmaların, farklı spor dalları ve seyirci grupları arasında karşılaştırmalar yaparak bu dinamikleri daha iyi anlaması önerilmektedir. Ayrıca, spor etkinliklerine katılımı teşvik edecek çeşitli ödül ve avantajların sunulması, seyirci davranışlarının olumlu yönde değişmesine katkıda bulunabilir. Bu öneriler, sağlıklı bir seyirci kültürü oluşturma çabalarına katkı sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması

Araştırma sürecinde, yazar açısından herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Tüm bulgular, bilimsel bir yaklaşımla ve objektif bir bakış açısıyla elde edilmiştir.

Finansman

Bu çalışma, herhangi bir dış finansman kaynağı olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın tüm süreçleri, araştırmacılar tarafından sağlanan kaynaklarla yürütülmüştür.

Yazar Biyografileri ve Katkıları

Sorumlu Yazar: *Nurallah Emir Ekinci¹* - Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Yalova, Türkiye, ORCID No: 0000-0002-4526-4339 - ekinciemir@gmail.com

Alıntı/Citation: Ekinci, N.E. (2024). Sporda şiddet kanunu bağlamında taraftar saldırganlığının fair play üzerine etkisi. *InnovatioSports Journal*, 2(2), 59-70.

5. KAYNAKLAR

Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.

Certel, Z., Bahadır, Z., & Çelik, B. (2020). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 221-230.

- Demirtaş-Madran, H. A. (2020). Cinsiyet ve saldırganlık ilişkisi: Görgül ve kuramsal çalışmalara güncel bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 97-114.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). McGraw-Hill.
- Gelen, N. K., Öntürk, Y., Yaraş, A., Satılmış, S. E., & Şahin, İ. (2022). Investigation of sport team evangelism (eFANGelism) behaviors of faculty of sports sciences students. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 675-685.
- Hair, J., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010) *Multivariate data analysis*. New Jersey: Pearson Educational International.
- Başbakanlık Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (2011). Resmigazete.gov.tr. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-6.htm>
- Işık, U. (2018). Amatör ve profesyonel sporcu lisanslarına sahip futbolcuların sportif kendine güven düzeyleri ile sporcu kimlikleri arasındaki ilişki. *Spor Eğitim Dergisi*, 2(3), 26-35.
- Kabakuş, A. K., Üstün, Ö. & Eygü, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet ve saldırganlık algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 4(7), 324-342.
- Karafil, A. Y., Atay, E., Ulaş, M., Melek, C. (2017). Spora Katılımın Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları Üzerine Etkisinin Araştırılması. *Celal Bayer Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1-11.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294
- Kuru, E., & Var, L. (2009). Futbol seyircilerinin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma Kırşehir ili örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- Öntürk, Y., & Satılmış, S. E. (2021). Öne çıkan Türk spor yasa ve kanunlarına genel bir bakış. A. Tekin ve M. Koç (Ed.), *Güncel Spor Bilimleri Araştırmaları* (ss. 77-92). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
- Resnik, D. B. (2011). *What is ethics in research & why is it important?* National Institute of Environmental Health Sciences (NIEHS). <https://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis>
- Saz, İ. (2013). Spor-şiddet ilişkisi, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (2), 137-157.
- Talimciler, A. (2003), Türkiye'de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tatlısu, B., & Bayraktar, G. (2020). Beden eğitimi ve spor lisans öğrencilerine göre "sporda hoşgörü" kavramı (Bayburt Üniversitesi örneği). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1), 44-54.
- Tayınmak, İ. (2020). Önyargılı tutumlar ves saldırganlık. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 71-87.
- Uzun, R. N., Karakuş, K., Barut, Y., & Çebi, M. (2021). Sporda ahlaksal değerler: Fair play. *Journal of ROL Sport Sciences*, 2(2), 93-102.

- Vallerand, R. J., & Losier, G. F. (1999). An integrative analysis of intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Journal of Applied Sport Psychology, 11*(1), 142–169.
- Wann, D. L., Melnick, M. J., Russell, G. W., & Pease, D. G. (2001). *Sport fans: The psychology and social impact of spectators*. Routledge.
- Yalçın, Y., & Kahraman, Ö. (2024) Do Fair Play Behaviors Reduce Aggression and Anger in Sport? *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19*(2), 161-184.
- Ziyagil, M. A., Bilir, P., Çekin, R., & Temur, C. S. (2014). Sporda şiddetin sebepleri ve çözüm önerileri. *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7*(1), 1-14.